

מִי יָדוּעַ הַיּוֹם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח'.)

אייר תשע"ה

מהלכות אבילות, שאילות המצוות

גליון 259

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי ד"ר שליט"א – רב ביהכ"נ "דברי שיר" ב"ב

אנינות ביום טוב שני בליל הסדר

שאלה: בן אחד של בעל "שבט הלוי" מחוץ לארץ היה בארץ ישראל, והוא נוהג יו"ט שני, האם היה לו דין אנינות במוצאי יו"ט ראשון?

תשובה: אם מחליטים לא לקבור עד לאחר יו"ט אז אין דין אנינות ביו"ט, אבל באופן שקוברים ביו"ט אז גם ביו"ט יש דין אנינות, ולכן במוצאי יו"ט ראשון שלמעשה עשו בו את ההלוויה, אף לכן שיש לו דין יו"ט שני, יש לו דין אנינות, וכמבואר ב**שו"ע** (סי' תקמ"ח ה'), ואסור לו לברך שום ברכה עד לאחר ההלוויה.

לפי"ז כיון שהיה אצלו ליל הסדר (יו"ט שני) היה אסור לו לערוך את הסדר עד לאחר הקבורה שהיה בערך שלוש וחצי לפנות בוקר, שאז היה מוטל עליו מצות ארבע כוסות, מצה, מרור וסיפור יציאת מצרים וכו', והיות שהיה כבר לאחר חצות הלילה, כבר אי אפשר לברך על ברכת המצה ומרור, וכמבואר ב**משנ"ב** (סי' תע"ז ס"ק ו'). אמנם בעל "**שבט הלוי**" זצ"ל הורה למי שנאנס ולא אכל מצה ומרור עד חצות, שבדיעבד יכול לברך על מצה ומרור גם לאחר חצות, והוסיף שכך קיבל מרבתי שמעיקר הדין קי"ל כמ"ד שזמן מצה ומרור עד עלות השחר, ולכן בדיעבד יכול לברך (וכן דעת החת"ס, דלא כ**משנ"ב** הני"ל).

בני חו"ל בהלוויה

שאלה: בני חוץ לארץ שהיו בבני ברק וסביבותיה ואצלם הוא יו"ט שני, האם מותרים לבוא להלוויה ולשמוע הספד, וכן לשאת את המיטה?

תשובה: בן חו"ל שנמצא בארץ ישראל ביו"ט שני אסור להשתתף בהספד אפילו של ת"ח גדול כיון שאסור להספיד ביו"ט שני, אבל בהלוויה המת מותר (ולאדם גדול מותר ללוות אפילו מחוץ לתחום), וכן מותר לשאת את הארון, אע"פ שיש הרבה מבני ארץ ישראל שיכולים לשאת את הארון, מסתבר כיון שיו"ט שני לגבי מת כחול שוויוהו רבנן לא הפקיעו את האורחים מחו"ל שבארץ ישראל, ומותר לכולם להשתתף בזה ("אגרות משה" או"ח ח"ג תשי"ז).

בן חו"ל ללכת מחוץ לתחום להלוויה

שאלה: בן חוץ לארץ שהיה ביו"ט שנמצא תל אביב, האם יכול ללכת ברגל להלוויה בבני ברק שהוא מחוץ לתחום?

תשובה: איתא ב**שו"ע** (סי' תקכ"ו סעיף ו') מותר ללוות המת ביו"ט שני אפילו מחוץ לתחום. וכתב **המשנ"ב** (סי' ק"ל) אפילו חוץ לתחום שלוש פרסאות. ואע"פ שאין בהם צורך למת אלא מלווים אותו מפני הכבוד בלבד, אפילו הכי שרי דיו"ט שני לגבי מת כחול שוויוה רבנן.

וכתב **ה"אגרות משה** (או"ח ח"ג סי' ע"ז) שאם הוא אדם גדול דלית ליה שיעורא (כמבואר בכתובות י"ז), אפילו אם יש הרבה מלווים בלעדיו, מותר גם לכן חו"ל ללוותו מחוץ לתחום, עיי"ש. ולפי"ז לכאורה היה מותר לכן חו"ל ללכת לבני ברק אע"פ שהוא מחוץ לתחום כדי ללוות אדם גדול, אע"פ שגם בלעדיו היו מאות אלפים.

נסיעה לבן חו"ל ביו"ט שני על ידי בן א"י

שאלה: בן חוץ לארץ שנמצא בירושלים, האם מותר לנסוע להלוויה בבני ברק ע"י נהג בן ארץ ישראל?

תשובה: אסור לבן חו"ל לשבת ברכב ביו"ט שני שגורם יותר מלאכה לרכב, ועוד שיש בזה זלזול ליו"ט שני (כן הורה בעל "**שבט הלוי**" זצ"ל, וכע"ז ב**משנ"ב** סי' תקכ"ו ס"ק ל"ז).

"שורה" ביו"ט שני

שאלה: האם מותר לאבל בן חוץ לארץ לעבור ב"שורה" לאחר הקבורה?

תשובה: יש אומרים שאין לאבל לעבור ב"שורה" ביו"ט שני, כיון שאינו צורך המת, שהרי יכולים לנחמו כל השבעה, ואפילו בארץ ישראל שהוא חו"מ ועומדים ב"שורה" אין לבן חו"ל לעבור ב"שורה" (יו"ט שני כהלכתו" תשי"ו, מהגרש"ז אויערבך זצ"ל). אבל דעת "**שבט הלוי**" (ח"ד סי' נ"ג) שהמנהג שעוברים ב"שורה" ביו"ט שני ואין לבטל מנהג זה.

קריעה בחול המועד

שאלה: האם מותר לבנים ולתלמידים לעשות "קריעה" בחול המועד?

כשנסתלק רבינו בעל "שבט הלוי" זצ"ל לבי"ע כחצי שעה אחרי שקיעת החמה בליל התקדש חג, צלצלו הרופאים (נוכרי) לבנו שבארצות הברית להודיע על פטירתו, שאר בני רבינו זצ"ל היו בארץ ישראל חלקם הם בני הארץ וחלקם בני חו"ל, ונתעוררו בעובדא הזה כמה שאלות להלכה, ויהיו הדברים לזכותו ולעילוי נשמתו.

מת במדינה אחרת

שאלה: מי שנפטר לו מת במדינה אחרת ואין בדעתו לנסוע להלוויה, האם נוהג דין אנינות, וממתי נוהג דין אבילות?

תשובה: אם אין בדעתו לנסוע להלוויה, דעת רוב הפוסקים שאינו נוהג דין אנינות, אלא מתחיל מיד דיני אבילות לענין כל הדינים. וכן הורה בעל "**שבט הלוי**" זצ"ל (כעין המבואר ב**שו"ע** יו"ד סי' שמ"א ס"ג), ולכן הבן שהיה בחוץ לארץ כיון שנודע לו בשעה שהיה אצלו ערב פסח, כבר חלו עליו דיני אבילות, וישב שבעה כבר לפני פסח, וכשהגיע חג הפסח כבר הסתיים השבעה (ע"י לקמן). משא"כ הבנים שהיו בארץ ישראל, כיון שאצלם כבר התקדש החג, והקבורה היתה בחו"מ, יישבו שבעה לאחר חג הפסח

מתי נוהגים דיני שבעה ושלושים

שאלה: בעל "שבט הלוי" זצ"ל נלבי"ע בליל פסח, מתי חלים דיני אבילות, שבעה ושלושים לאלו שנמצאים בארץ ישראל, ומתי לאלו שבחו"ל?

תשובה: האבלים שהיו בארץ ישראל, כיון שכבר חל עליהם החג, האבילות שלהם חלה רק לאחר ההלוויה שהיתה בחול המועד, והשלושים מתחילים מיום הקבורה לי"ו, ויושבים שבעה רק לאחר הרגל, וכמבואר ב**שו"ע** (סי' תקמ"ח א').

אולם האבל שהיה בחו"ל ושמע על פטירתו כבר בערב פסח שלהם, היות שלא היה בדעתו להגיע להלוויה (ולא היה שייך במציאות לבוא במקרה זה) חל עליו השבעה מיד בערב החג, ופסח הפסיק את השבעה, ואפילו אם שמע בערב פסח אחר חצות, אע"פ שיש אומרים שאין נוהגים דיני שבעה לאחר חצות משום שהיא זמן שחיתת הקרבן הפסח, מ"מ כשנכנס יו"ט בטלו דיני השבעה ("הכמת אדם" סי' קס"ט סעיף ג', ו"שבט הלוי" ח"ו סי' קע"ג), ועכ"פ אם ישב שעה קלה לאחר חצות בודאי בטל השבעה ("שבט הלוי" שם).

ולכן כיון שנפסק השבעה כבר נחשב כז' ימים מהשלושים, וכן עוד ח' ימים של פסח, ומשלימים עוד חמישה עשר ימים לאחר פסח להשלמת השלושים, וכמבואר ב**שו"ע** (סי' תקמ"ח ז') נמצא שהשלושים שלו יגמרו שמונה ימים לפני שיגמרו אצל האבלים בארץ ישראל.

אבילות ע"י עדות עכו"ם

שאלה: האם מותר לסמוך על נאמנות עכו"ם שמת פלוני, ועל סמך זה לנהוג דיני אבילות?

תשובה: מבואר ב**שו"ע** (יו"ד סי' צ"ח ס"א) שעכו"ם נאמן במסיה לפי תומו, אם אין כוונתו לשם איסור והיתר, ע"י שם. ולכן אם גוי אומר (מצד כללי רפואה וכו') שמת פלוני שפיר אפשר לסמוך עליו גם לענין אבילות.

ולכן כשנלבי"ע בעל "**שבט הלוי**" זצ"ל בליל הסדר, וכאן בארץ ישראל כבר היה ליל החג, וגוי צלצל לבנו בחו"ל ששם עדיין היה ערב פסח בצהרים, עיי"ז יכול לסמוך ולשבת שבעה כבר לפני פסח.

אבילות ביו"ט

שאלה: האם חלים דיני אבילות ביו"ט ראשון כגון באמירת הגדה של פסח?

תשובה: דין אנינות לא נוהג, אבל אבילות בצנעה נוהג, דהיינו, לכתחילה אסור רחיצה בחמין, ואסור בתלמוד תורה, ויש מתירין בתלמוד תורה, וכמבואר ב**משנ"ב** (תקמ"ח ס"ק ט"ז).

ולענין אמירת ההגדה של פסח מבואר ב"במגן אברהם" (שם ס"ק ו') שהוא בגדר תלמוד תורה, כיון שמביא הרבה פסוקים, עיי"ש, ולכן כתב הפמ"ג (או"ח סי' ת"פ) שמישהו אחר יקרא את ההגדה והם ישמעו מאחרים.

תשובה: כתב השו"ע (סי' תקמ"ז סעיף ה'), אין קורעין על המת בחול המועד אלא לקרוביו שהם חייבים להתאבל עליו, וכן על חכם או על אדם כשר וכו'. וכתב הרמ"א ויש חולקים. ונהגו בני אשכנז שלא לקרוע במועד, כי אם על אביו ואמו, ועל שאר המתים קורעים לאחר המועד, ובמקום שאין מנהג יש לקרוע על כולם, ע"כ.

ולמעשה המנהג בבני ברק שאין קורעים בחול המועד רק על אב ואם, ובמשנ"ב (סי' ק"י) כתב דבזמנינו לכו"ע אין קורעים על ת"ח. עוד כתב המשנ"ב (סי' ק"יב) שאם הקבורה ביו"ט אפילו הבנים לא יקרעו בחוה"מ אלא אחרי החג.

ולפ"ז הבן שהיה בחו"ל ושמע בערב פסח היה צריך לקרוע בערב פסח, והבנים שהיו בארץ ישראל היו צריכים לקרוע בחוה"מ בשעת ההלוויה והבן מחו"ל שהיה בא"י קורע רק במוצאי שמיני של פסח, וכן התלמידים אסורים לקרוע בחול המועד.

קימה לכבוד ת"ח בימי השבעה

◀ **כשהגרא"ל שטינמן שליט"א** נכנס לניחום אבלים אצל בניו הגאונים של בעל "שבט הלוי" זצ"ל, הסתפקו אם לקום לפניו, האם יש בזה קימה של הידור או לא.

אמר להם הגרא"ל שטינמן שליט"א, שכשה"חזון איש" זצ"ל בא וניחם את הג"ר שמואל גריינמן זצ"ל, ג"כ הסתפק בזה והורה ה"חזון איש" שאין 'חובי' לעמוד (כמבואר ברמ"א יו"ד סי' שע"ו סעיף א'), אבל אם רוצים יכולים לעמוד.

יארציית

◀ **שאלה:** מתי יחול היארציית של בעל "שבט הלוי" זצ"ל?

תשובה: איתא בשו"ת "שבט הלוי" (ח"ח תשי"א רס"א) באחד שמת בחו"ל בג' באייר, ובנו שהיה בארץ ישראל, אצלו התאריך היה ד' באייר בשעת פטירת אביו, וכתב כיון שאחד מהטעמים של היארציית הוא שאיתרע מזליה של האבל (ע"י "מחצית השקל" סי' תקמ"ח, שמביא כן בשם "תרומת הדשן") ולכן לבן שנמצא בא"י היארציית הוא בד' אייר, ע"י שם.

ולפ"ז בנד"ד המשפחה של בעל "שבט הלוי" זצ"ל שגרה בארץ ישראל, אצלם היארציית הוא ט"ו ניסן שהוא יום ראשון של החג, אבל אלו שהיו בחו"ל, אצלם הפטירה היתה בי"ד בניסן ואצלם היארציית הוא בערב פסח.

הספד סמוך לחג

◀ **שאלה:** האם מותר להספיד מת בה' אייר, האם זה נחשב שלושים יום סמוך לחג השבועות או לא?

תשובה: איתא בשו"ע (יו"ד סי' שמ"ז) מי שמת לו מת לפני שלושים יום הסמוכים לרגל לא יספידו משיכנסו שלושים יום הסמוכים לרגל, ואפילו יש לו הספד בלא זה כגון שמת לו מת בתוך לי' יום שמתר להספידו וכו'. אסור להספיד עמו על המת שמת לו לפני שלושים יום קודם המועד, עכ"ל.

והטעם הוא משום שאין המת משתכח מן הלב עד אחר לי' יום, ואם יספידו פחות מלי' יום לפני הרגל יבוא עי"ז לבכות ולהצטער ברגל דעדיין לא שכחו, ואפילו בחינם לשם מצוה ג"כ אסור, ואין חילוק אם המספיד הוא אדם אחר או אחד מן הקרובים (משנ"ב סי' תקמ"ז ס"ק ב).

ויש לדון האם צריך עוד שלושים יום חוץ מן היום של ההספד כדי שישתכח מן הלב, דהיינו שהיו"ט הוא יום הלי"א מן ההספד או גם יום ההספד הוא מן המנין.

ומסתבר שהוא נחשב ליום אחד, דהיינו שאם יום השלושים הוא ערב החג (ויום ההספד הוא מן המנין), יכול עדיין להספיד, ולכן ה' באייר עד ו' סיון שיש עוד שלושים יום לפני החג, יכול להספידו (הגר"נ קרליץ שליט"א).

הספד על ת"ח סמוך לחג

◀ **שאלה:** האם מותר להספיד את בעל "שבט הלוי" זצ"ל בתוך שלושים יום לחג השבועות?

תשובה: כתב במשנ"ב (סי' תקמ"ז ס"ק ג') בתלמיד חכם שמת מותר להספיד תוך לי' לחג אם לא היתה שעת הכושר מקודם, ע"י שם, ולכן באופן שלא היתה אפשרות לפני כן מותר להספיד ת"ח תוך לי' יום.

וכן בשנת תשס"ו בעל "שבט הלוי" זצ"ל בעצמו הספיד תוך לי' יום לחג השבועות את האדמו"ר מסאטמר זצ"ל, הגם שנלבי"ע לפני כן, בסוף חודש ניסן.

וכעין זה הורה רבני בית הדין של בעל "שבט הלוי" זצ"ל שכמו כן בחודש ניסן אע"פ שנהוגים לא להספיד, בכל זאת כיון שזהו רק מנהג, באופן שזה לצורך ת"ח, ולא היתה אפשרות להספידו לפני כן, מותר להספיד אפילו בחודש ניסן.

שאלות המצויות

ברכת כהנים

◀ **שאלה:** בשעת ברכת כהנים אמר מילה אחת בשקט, ולפי המשנ"ב (סי' קכ"ח ס"ק י"ג) בקול רם מעכב בדיעבד, נמצא שחסרה מילה אחת, האם לאחר שקרא מילה יש לו להשלים שני התיבות ביחד?

תשובה: לכתחילה אם אפשר יש לעשות כן ולומר שתי המילים ביחד בקול רם, כגון אם אמר פניו בשקט, וכששאר הכהנים אומרים 'אליך' הוא יאמר פניו 'אליך' ביחד (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

הקדים וברך בטעות ברכת "שהכל ברא לכבודו"

◀ **שאלה:** בעת החופה בירך "שהכל ברא לכבודו" קודם "בורא פרי הגפן", וצעקו לו "בורא פרי הגפן", ותוכ"ד חזר ואמר "בורא פרי הגפן", מה עליו לברך עכשיו?

תשובה: כיון שסדר הברכות לא מעכב, א"כ כיון שאמר "שהכל ברא לכבודו" כבר חלה הברכה, ומה שחזר תוכ"ד אין זו חזרה (וכמבואר במשנ"ב סי' מ"ו ס"ק כ'), וסימן י"ט סק"ו), ולכן עכשיו עליו לומר ברכת הגפן שעדיין לא אמר כלל.

בירך בטעות "שהכל" או "מזונות" על פרי

◀ **שאלה:** בטעות בירך ברכה "שהכל" או "בורא מיני מזונות" על פרי, האם תוכ"ד יתקן ויוסיף "בורא פרי העץ" או לא?

תשובה: מכיון שהדין הוא שיצא, וכמבואר במשנה (ברכות פרק ו'), ובשו"ע (סי' ר"ד סעי' י"ג), וכן מבואר ב"חיי אדם" שברכת מזונות יוצא על כל דבר חוץ ממים ומלח (ע"י "ביאור הלכה" סי' קס"ז סעי' י'), אם כן כבר חלה הברכה ואסור לכתחילה להוסיף מלים אחרות, דהוי כהפסק כיון שהתיקון לא מועיל כלום, וכנ"ל (הגרא"ל שטינמן שליט"א, הגר"ח קניבסקי שליט"א).

בירך על הבשמים

◀ **שאלה:** לאחר מעריב במוצש"ק הניח על השולחן בבית הכנסת עצי בשמים ובירך עליהם (ולא כיוון לשם מוצש"ק אלא רק לשם מאה ברכות), האם יכול לחזור ולברך בביתו על הבשמים בשעת ההבדלה על הכוס?

תשובה: מסתבר שהיות שלא כיוון כלל לשם הבדלה רק לברכה בעלמא, עדיין יכול לחזור ולברך על הכוס וכמו שתיקנו חז"ל, ואין זה נחשב הפסק בין ברכת היין לשתית הכוס (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

רבית בהצבעה

◀ **שאלה:** האם מותר למלווה לבקש מהלווה להצביע בבחירות "ג" (ורק בגלל שהלווה סכום מכובד הוא אכן מצביע), או שמא יש בזה משום רבית?

יסוד השאלה הוא דכתב הט"ז (יו"ד סי' ק"ס ס"ק ה') שאסור למלווה לבקש מהלווה לכבד פלוני משום הכנסת אורחים, אע"פ שאין זה קרובו, ומשום דעצם הדבר שעשה פעולה זו בגלל ההלוואה, ושומע בקולו, זה רבית, וא"כ ה"נ בזה שמצביע לפי בקשת המלווה יש בזה משום רבית.

תשובה: דזקא אם מבקש ממנו לעשות דבר שלא מחויב כגון לכבד פלוני, זה אסור, אבל אם כגון הלווה על מנת לשמור שבת מותר כיון שהייב בכך, ונחשב שעושה לצורך עצמו, וה"נ כיון שהוא חייב להצביע "ג", משום "ועשית ככל אשר יורוך", אין בזה איסור רבית, שהרי הלווה עושה כן בשביל לקיים חיוב שלו (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

שבועה בכתבית נוסח ספרד

◀ **שאלה:** בכתובת נוסח בני ספרד כתוב שם שהחתן עשה תקיעת כף, האם יש בזה מיחזי כשיקרא היות שהחתנים בני ספרד שלנו לא עושים שום שבועה?

תשובה: הם מקפידים להבטיח בעל פה ונותנים יד לאדם, וזו כוונתם "תקיעת כף" (הגר"ב"ד פונרסקי שליט"א) בשם חכם שלום כהן שליט"א).

כתבית צוואה

◀ **שאלה:** האם יש מקור לזה שאומרים שכתבית צוואה היא סגולה לאריכות ימים?

תשובה: אומרים כן להרגיע את האדם (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

שרף חמץ ונשרף צינור

◀ **שאלה:** הרבה אנשים שרפו חמץ ברחוב בערב פסח ובסוף היום התגלה שנשרף צינור של מים של אחד השכנים, האם אני חייב לשלם עבור הפסד זה?

תשובה: כיון שיש כאן ספק מזיק דאין ידוע חמץ של מי הזיק וספק אם נתחייב בממון, הרי קי"ל שמוציא מחברו עליו הראיה, ואפילו בידי שמים לא חייב רק באופן שיש כאן ברי ושמא, אבל באופן שגם התובע וגם הנתבע הם שמא, גם בידי שמים לא חייב לשלם וכמבואר בשו"ע (חוי"מ סי' ע"ה סעי' י"ח).

מסירת מקום בבית הכנסת

◀ **שאלה:** קנה מקום בבית הכנסת, וכשאני מתפלל שם יש ויכוח בין שני מתפללים (שאינם ממשפחתו) הרוצים לשבת שם. האם הוא יכול להכריע איזה מהם ישב על מקומו?

תשובה: מסתבר שכאשר קונים מקום בבית הכנסת אין זה בעלות ממש אלא רק מקום כדי לשבת שם בשעת התפילות הוא ומשפחתו, אבל מה שנוגע לאנשים אחרים כשלא נמצא שם אין הוא הבעלים לזה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).